

Exposicions d'art japonès a la Barcelona d'inicis del segle XX: el cas de la V Exposició Internacional d'Art (1907)

Ricard Bru

Universitat Autònoma de Barcelona. ricard.bru@uab.cat

Resum

Seguint un fenomen d'abast internacional, a cavall entre els segles XIX i XX el Japó i les seves arts van assolir un alt grau de popularitat a Catalunya. En el cas de Barcelona, més enllà de l'Exposició Universal de 1888, l'art japonès va tenir ocasió de ser mostrat en propostes expositives diverses, entre les quals l'Exposició Internacional d'Art de l'any 1907. Aquest estudi se centra en l'anàlisi de fonts documentals inèdites per a reconstruir principalment les característiques de la participació japonesa a l'exposició de 1907.

Paraules clau: pintura / *yōga* / arts decoratives / Japó / Joaquim Mustarós / Henry Alexander Ramsden / Antonio García Llansó / Kume Keiichirō / japonisme.

Resumen

Exposiciones de arte japonés en la Barcelona de principios del siglo XX: el caso de la V Exposición Internacional de Arte (1907)

Siguiendo un fenómeno de alcance internacional, entre los siglos XIX y XX, Japón y sus artes alcanzaron un alto grado de popularidad en Cataluña. En el caso de Barcelona, a parte de la Exposición Universal de 1888, el arte japonés tuvo ocasión de ser mostrado en varias propuestas expositivas, entre las cuales la Exposición Internacional de Arte de 1907. Este estudio se centra en el análisis de fuentes documentales inéditas para reconstruir principalmente las características de la participación japonesa en la exposición de 1907.

Palabras Clave: pintura / *yōga* / artes decorativas / Japón / Joaquim Mustarós / Henry Alexander Ramsden / Antonio García Llansó / Kume Keiichirō / japonismo.

Abstract

Japanese art exhibitions in Barcelona at the beginning of the 20th century: The 5th International Art Exhibition (1907)

Following an international phenomenon, between the nineteenth and twentieth centuries, both Japan and its arts became extremely popular in Catalonia. In Barcelona, in addition to the 1888 World Fair, Japanese art was shown in several expositions, including the International Art Exhibition of 1907. This study focuses on the analysis of unpublished sources to reconstruct the Japanese participation in the 1907 exhibition.

Keywords: painting / *yōga* / decorative arts / Japan / Joaquim Mustarós / Henry Alexander Ramsden / Antonio García Llansó / Kume Keiichirō / Japonism.

L'any 1907, en ple fervor per la lluita japonesa *jūjutsu* com a esport de moda a la ciutat, i coincidint amb l'estrena de *Madama Butterfly* al teatre del Bosque, Barcelona va celebrar la cinquena Exposició Internacional d'Art, dins de la qual hi va reservar un espai específic destinat a l'art japonès. En aquella ocasió, la Secció japonesa va mostrar una selecció d'objectes que van permetre oferir

als visitants de l'exposició un conjunt representatiu de les indústries artístiques d'exportació, característiques del període Meiji (1868-1912). Tanmateix, la documentació inèdita del Fons de la Comissió Organitzadora d'Exposicions de l'Ajuntament de Barcelona, tota ella conservada a l'Arxiu General del Museu Nacional d'Art de Catalunya, ens permet aportar ara una visió més completa, alhora que crítica i contextualitzada, sobre la presència d'art japonès a l'exposició de 1907.¹

L'Exposició Internacional d'Art de Barcelona de 1907

L'anomenada Exposició Internacional de Belles Arts i Indústries Artístiques de 1907 va ser plantejada des de la ciutat de Barcelona com un certamen de relleu internacional amb la voluntat de recuperar una tradició d'exposicions iniciada l'any 1888 i que havia permès celebrar quatre grans mostres d'art i d'indústries artístiques els anys 1891, 1894, 1896 i 1898.² Emmirallats en els grans certàmens estrangers, la Cinquena Exposició, coordinada pel seu secretari, Carles Pirozzini, tenia com a objectiu, notable i ambiciós, presentar a Barcelona la modernitat artística internacional. A tal fi, els treballs d'organització es van iniciar la primavera de l'any 1906 i van culminar amb la inauguració del certamen, celebrat l'abril de 1907 al Palau de Belles Arts (fig. 1).³

La Cinquena Exposició va acabar comptant amb un nombre destacat d'artistes procedents d'arreu d'Europa, malgrat que el grau de representativitat de la modernitat internacional va ser força modest. Tal i com era d'esperar, de tots els països que hi van fer acte de presència, el més ben representat va ser Espanya, amb la participació destacada d'un bon nombre d'artistes catalans i de Madrid, Andalusia i València, i amb obres tan icòniques de tota una època com van ser el *Desconsol*

de Josep Llimona, el *Capvespre* de Santiago Rusiñol i destacats conjunts de mobiliari i arts decoratives de Gaspar Homar, Joan Busquets i Antoni Rigalt, entre molts més. Alhora, les diverses sales, a les quals s'hi van presentar més de 2.000 obres d'un total de més de 900 autors, van ser decorades per destacats artistes locals, entre els quals Adrià Gual, Feliu Elias, Josep Puig i Cadafalch, Joaquim Renart, Alexandre de Riquer, Josep Triadó i Miquel Utrillo. Des d'aquest punt de vista, la participació i el desplegament artístic de la ciutat va ser complet.⁴

Al marge d'Espanya, el segon país més bé representat va ser França gràcies als esforços d'un bon nombre de persones, des d'Alexandre de Cortada, Josep Maria Sert i Eugeni d'Ors com a delegats especials a París, fins a Igor Grabar o Paul Durand-Ruel. Precisament el marxant Durand-Ruel va ser clau per a l'èxit de la participació

Fig. 1. Joan Llopart, "L'obertura de la exposició s'acosta. Endressém la casa, que han de venir forasters". Caricatura de Carles Pirozzini i l'Exposició Internacional d'Art. *La Esquella de la Torratxa*, 29 de març de 1907.

francesa en tant que, responnent a la sol·licitud de l'alcalde de Barcelona, va acceptar la petició de cedir un conjunt destacat d'obres cèlebres de Manet, Monet, Berthe Morisot, Mary Cassatt, Pissarro, Renoir, Sisley i Puvis de Chavannes, escollides totes elles per Sert, Cortada i d'Ors, i valorades en 812.200 francs.⁵ Com en aquest cas, els esforços de certs artistes, comerciants, delegats i comissaris oficials van tenir un resultat positiu en diverses seccions concretes de l'exposició, com va succeir amb la presència de sales monogràfiques destinades a Ignacio Zuloaga, Constantin Meunier i Frank Brangwyn. Així, l'èxit de la participació d'artistes d'Espanya i de França es va fer extensiu de manera més puntual també a alguns altres països. En definitiva, més enllà de la presència d'obres dels pintors impressionistes de París, l'exposició d'obres d'autors com ara Besnard, Denis, East, Ensor, Solon, Burne Jones, Whistler, Khnopff, Rodin i Meunier, va acabar sent especialment valorada per la crítica local, tot obtenint una incidència palpable a la ciutat i al país.⁶

Un projecte d'exposició de pintura moderna japonesa

Els països representats al certamen van ser finalment nou, vuit dels quals eren europeus: Alemanya, Bèlgica, Espanya, França, Gran Bretanya, Itàlia, Holanda i Portugal. De fora d'Europa, en canvi, no hi van ser ni els Estats Units, ni cap dels països llatino-americans, tan sols hi va estar representat el Japó.

El que podria semblar una decisió sorprenent, resulta comprensible si tenim en consideració que el fet s'inscrivía de ple en l'afició i l'interès que Barcelona havia mostrat fins aleshores, com la resta de països occidentals, per l'art japonès. Recordem que ja en ocasió de l'Exposició Universal de 1888 l'única potència asiàtica que va fer-hi acte de presència amb la participació i el recolzament governamental oficial va ser la japonesa.⁷ Passats pràcticament vint anys, el Japó i les seves arts seguien atraient als artistes i als col·leccionistes i per aquest motiu no es va voler deixar passar l'oportunitat de convidar i incloure aquest país en un certamen que, des d'un bon inici, es va autodefinir com a internacional.

Els primers passos per dur el Japó a l'exposició es van fer la primavera de 1906 quan, amb data de 2 de maig, l'alcalde accidental Hermenegildo Giner de los Ríos, va escriure a Henry Alexander Ramsden (Enrique A. Ramsden) per a implicar-lo en el projecte. L'alcaldia de la ciutat acabava de rebre la notícia de què Ramsden, cònsol general de Cuba a Barcelona des de 1902, acabava de ser nomenat ministre plenipotenciari de Cuba al Japó. Els vincles de Ramsden amb el Japó venien de lluny i es basaven principalment en llaços familiars en tant que la seva esposa era japonesa, de l'antiga família senyorial Kobayagawa, i tots dos havien tingut ocasió de residir diversos anys tant a Tòquio com a Kyoto, Kobe i Yokohama. D'altra banda, el seu interès per la cultura japonesa i el col·leccionisme li va permetre entrar en contacte i fer amistat amb alguns d'aquells que, com el crític d'art Antonio García Llansó, s'havien mostrat públicament més interessats pel Japó.

Ramsden i Llansó van establir una estreta amistat que es va fer palesa en aquells mateixos anys, no tan sols amb la publicació de *Dai Nipon* l'any 1905 —en la qual Llansó agraïa l'amistat i els coneixements aportats per Ramsden i la família Kobayagawa—⁸ sinó també amb l'obra sobre numismàtica oriental *JAPAN. Kwan-ei-tsu-ho coins*, publicada per Ramsden l'any següent a Barcelona en una edició de només vint-i-cinc còpies, una de les quals regalada a Llansó.⁹ L'interès de Ramsden per la numismàtica, incentivat pel fet que la família Kobayagawa es dedicava a aquest sector a través d'una empresa homònima, juntament amb l'amistat amb Antonio García Llansó, explica que aquest segon publicqués l'any 1907 la versió castellana del catàleg de la col·lecció numismàtica de Ramsden.¹⁰ En definitiva, el consistori era plenament conscient «de las extensas e importantes relaciones con que V.S. [Ramsden]

cuenta en aquel País, cuyos progresos artístico-industriales son, por lo demás interesantes y dignos de ser conocidos».¹¹ Per aquest motiu, i a manca de cap representant diplomàtic del Japó a Barcelona, l'organització de l'Exposició li va demanar formalment acceptar el càrrec honorari de comissionat oficial a l'Imperi del Japó de l'Exposició Internacional d'Art prevista per a la primavera de 1907 amb la funció d'avaluar i donar prestigi a l'exposició, a fi de captar artistes destacats.

L'objectiu inicial de l'encàrrec de l'Ajuntament era impulsar i gestionar

[...] la concurrencia de pintores japoneses á la próxima exposición de bellas artes, cuyas obras necesariamente habian de despertar gran interés puesto que podria apreciarse el adelanto de la pintura en el Extremo Oriente y la evolución operada en las bellas artes tan intensa como las demás manifestaciones de su adelanto y cultura.¹²

És a dir, una participació destinada principalment a mostrar els canvis en la tradició pictòrica japonesa a favor de la pintura a l'oli d'estil occidental coneguda com a *yōga* en contrast amb la pintura d'estil japonès. Al cap d'una setmana de rebre la carta, Ramsden va respondre afirmativament acceptant el càrrec per iniciar tots els tràmits organitzatius a primers del mes d'agost.

El fet que Ramsden fos destinat al Japó i que un dels seus companys de més confiança a la ciutat, Antonio García Llansó, fos, al mateix temps, un dels pocs espanyols coneixedors de la realitat artística japonesa així com amic de Kume Keiichirō, un dels principals representats de la pintura *yōga*, va fer que ben aviat Ramsden sollicités la col·laboració del crític d'art. Alhora, tenint en compte que Ramsden partia cap a l'Orient, l'octubre del mateix 1906 la comissió executiva de l'Exposició, encapçalada per l'alcalde Sanllehy, va acceptar la proposta de designar a José Oliver Bauzá i a Joaquim Mustarós com a delegats especials de la Secció japonesa, amb l'objectiu d'ajudar a Ramsden des de Barcelona i des del mateix Japó, ocupant-se de la gestió organitzativa, la captació d'obres i la seva expedició. José Oliver Bauzá i Joaquim Mustarós Portell eren, juntament amb Joan Giol Figuerola, socis fundadors de l'empresa Oliver, Giol, Mustarós y Cía, creada el 18 de setembre de 1905 i destinada inicialment a la compravenda de ventalls japonesos. Mustarós ja havia estat al Japó l'any 1905 i, després d'una curta estada a Barcelona, hi va tornar, per quedar-s'hi, el desembre de 1906, moment en què va començar un llarg període de trenta-cinc anys al Japó dedicats a l'empresa.¹³

Mentrestant, des de Yokohama, el 21 de setembre de 1906, Ramsden havia escrit a García Llansó explicant-li com s'havia començat a reunir amb professors de l'Escola de Belles Arts de Tòquio (Tōkyō Bijutsu Gakkō), probablement en primer lloc amb Kume Keiichirō,¹⁴ i amb representants dels cercles artístics del país; una activitat que va continuar durant el més d'octubre reunint-se amb representants i empreses diverses com ara l'editorial Shinbi Shoin de Tòquio, decidida a exposar els seus volums de mestres de l'art japonès, amb reproduccions d'alta qualitat d'obres d'artistes com Motonobu, Kōrin, Jakuchū, Hokusai i Utamaro.¹⁵ Poc després, a mitjans de novembre, García Llansó descriuria com l'encàrrec inicial fet pel consistori a Ramsden havia anat prenent cos fins a convertir-se en un projecte ambiciós, engrescador, prometedor i completament nou a la ciutat i al país, tal com era el fet de donar a conèixer part de la pintura que triomfava al Japó. García Llansó informava a Carles Pirozzini d'haver constituït un comitè de propaganda i un jurat eliminador en el qual hi havia Kume Keiichirō. Amb data de 15 de novembre de 1906, García Llansó anotava a Pirozzini quins eren els objectius prioritaris:

ier – Nomenament d'un comitè de Propaganda y d'un Jurat eliminador, á Tokio. Del Comité 'n forman part la prempsa y diferentes personalitats entre les quines hi ha en Keitchiro Kumé (President del Circol Artístich de Tokio), lo President de l'Academia, y altres. Lo Comité ja ha

fet, ab exit, propaganda per Jokohama, Kioto y demás punts mes importants de l'Imperi.

2on – Lo Comité gestiona que'l Govern Japonès prengui oficialment part á l'Exposició y que pa'l mateix objecte hi destini una quantitat. També preten obtenir del mateix Govern lo pagament del transport desde Jokohama fins á Marsella, ó bé, al menys, que en aytal sentit se logrin ventatjes de les companyies ó cases navieras, etc.

3er – Insistir en demanar que l'Ajuntament de Barcelona s'encarregui dels ports desde Marsella fins á la Exposició.¹⁶

Kume Keiichirō, que en els seus anys de joventut havia estat vivint durant diversos mesos a Barcelona, era, juntament amb Kuroda Seiki, un dels principals professors de l'Escola de Belles Arts de Tòquio i, al mateix temps, un dels principals artistes de l'associació Hakubakai creada el 1896 amb l'objectiu de promoure l'ensenyança artística europea, principalment la pintura a *plein-air*.¹⁷ Per aquest motiu, podem suposar que, fruit dels contactes que Ramsden deia haver començat a establir directament des de Tòquio, Garcia Llansó degué tenir l'esperança de veure exposada a Barcelona una selecció representativa de les obres no només del seu amic Kume, a qui l'any 1905 li acabava de dedicar el llibre *Dai Nipon*, sinó d'altres importants pintors de les tradicions *yōga* i *nihonga*.

Els canvis viscuts al Japó en el camp de les Belles Arts des dels inicis del període Meiji eren pràcticament desconeguts a Barcelona. En ocasió de l'Exposició Universal de 1888 només s'havien mostrat indústries artístiques i algunes pintures sobre seda que seguien l'antiga tradició estètica del Japó (fig. 2), malgrat que ja aleshores Kume Keiichirō havia pogut explicar en primera persona el nou rumb que estava adquirint la pintura del seu país en favor de les novetats apreses a París i a d'altres regions d'Europa.¹⁸ En efecte, una de les poques aproximacions a aquests canvis que van aparèixer a Barcelona la va oferir el setembre de 1900 Adolf Fischer des de les pàgines de *La Ilustración Artística*, amb un text acompanyat d'il·lustracions d'olis i dibuixos d'estil occidental (*yōga*) de Wada Eisaku

i Kuroda Seiki, i d'escultures de Sano Akira i Takamura Koun, en el qual presentava la revolució artística produïda a l'arxipèlag durant els últims anys (fig. 3).¹⁹ Es tractava d'un dels molts articles apareguts a la premsa europea com a resultat de la primera gran presentació de la pintura *yōga* a Occident, en ocasió de l'Exposició Universal de París, en la qual s'hi van reunir obres d'una trentena d'artistes com Kuroda, Kume, Okada Saburōsuke, Fujishima Takeji i Asai Chū. Al cap de varies dècades, el crític d'art Manuel Rodríguez Codolà encara recordava l'impacte d'aquella sorprenent descoberta:

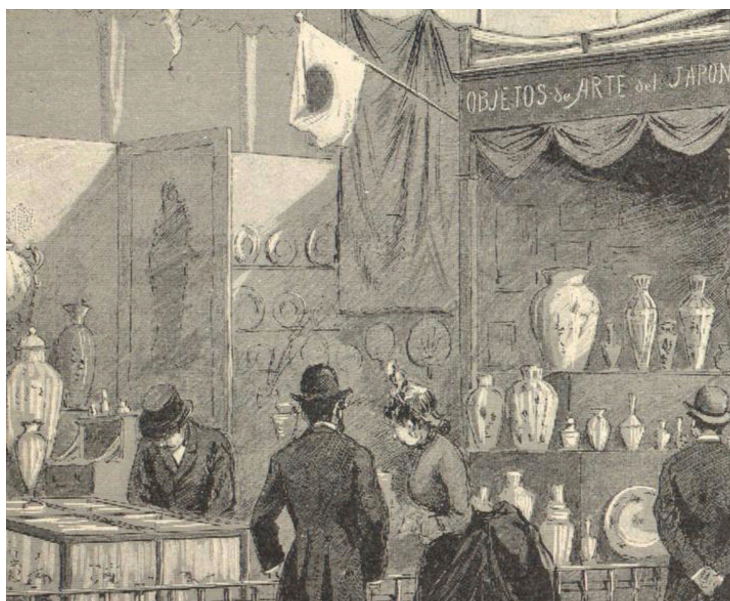

Fig. 2. Detall del pavelló japonès al Palau de la Indústria de l'Exposició Universal de 1888, en el qual s'hi va exposar un nombre reduït de pintures d'estil tradicional japonès. *La Hormiga de Oro*, 13 de maig de 1888.

Fig. 3. Fotografia dels membres de l'associació japonesa Hakubakai reproduïda per Adolf Fischer a les pàgines de *La Ilustración Artística*. Kume Keiichirō i Kuroda Seiki, membres fundadors, apareixen en primer terme asseguts a terra. *La Ilustración Artística*, 24 de setembre de 1900.

[...] cuando por vez primera, en el año de 1900, vi en París pinturas a la europea de artistas nipones sentí la extrañeza de que tal rumbo se tomara por los susodichos; tanto más cuando en una vecindad inmediata otros pintores compatriotas suyos, mostraban la exquisitez de su arte tradicional e inimitable.²⁰

D'aquesta manera, passats només sis anys de la primera gran exposició de pintura japonesa d'estil occidental a París, Barcelona tenia previst esdevenir un nou aparador de les novetats de la pintura moderna del Japó. Presentar obres d'artistes com Kuroda i Kume, deixebles de Raphael Collin, seleccionades per un selecte comitè japonès, en diàleg amb la pintura francesa i europea de l'època triada per al certamen barceloní semblava ser un dels principals objectius d'Antonio García Llansó i de Henry Alexander Ramsden. Semblava que tot anava pel bon camí i a primers de desembre de 1906 Mustarós va embarcar cap al Japó, com a representant d'Oliver, Giol, Mustarós y Cía i amb l'objectiu de col·laborar i ajudar a Ramsden en les tasques d'organització. Tanmateix, aquest ambiciós projecte no va acabar arribant a bon port.

Els preparatius: de la pintura moderna a les indústries artístiques

Semblava que totes les gestions anaven endavant quan, de sobte, amb el canvi d'any, tot es va veure trasbalsat. El 30 de desembre de 1906 Antonio García Llansó es va posar en contacte amb Carles Pirozzini per demanar-li una reunió urgent a fi de tractar un assumpte de vital importància per a l'èxit de la participació japonesa: Ramsden havia decidit poques setmanes abans renunciar a les seves tasques com a comissionat de l'Exposició al Japó. Per sorpresa de tothom, Ramsden renunciava al seu compromís previ al·legant la incompatibilitat que l'encàrrec li suposava respecte les seves responsabilitats diplomàtiques: «los deberes de mi cargo y otras razones fáciles de comprender me impiden continuar dignamente la representación en el Japón», afirmava.²¹

Per superar el bloqueig de les gestions, el 7 de gener Pirozzini es va reunir amb el comerciant José

Oliver al Palau de Belles Arts per tractar una possible solució, i cinc dies més tard l'alcalde Domingo Juan Sanllehy va respondre a Ramsden demanant-li la col·laboració i el recolzament perquè el soci d'Oliver que tot just acabava de marxar cap al Japó, Joaquim Mustarós, pogués ocupar les seves funcions a fi i a efecte que els esforços fets fins al moment no fossin en va. Alhora que escrivia a Ramsden, Sanllehy escrivia també a Mustarós: «esta Comisión se permite rogarle tenga á bien aceptar el cargo de Delegado Oficial de la misma en el predicho Imperio, en sustitución de la precitada ilustre individualidad dimisionada».²² De tot plegat, Mustarós se'n va assabentar un cop va arribar al Japó. En aquest cas, la sorpresa va ser majúscula.

A diferència de Ramsden, establert a Yokohama, Mustarós es va instal·lar a Kobe, on la seva empresa hi tenia la seva principal oficina, i, pel motiu que fos, sembla que la distància entre les dues ciutats es va fer notar. De cara a Barcelona, tots dos van començar a responsabilitzar l'altre de no respondre les seves respectives missives. Va ser aleshores que el projecte inicial va quedar definitivament aturat. Poc després d'arribar a Kyoto, Mustarós escrivia al seu soci Oliver:

Como ya indiqué a V. en mi anterior, al llegar a Kyoto me encontré con una carta del Sr. Ramsden, en la que me comunicaba haber tenido que renunciar á la representación de ese Certamen, á causa de incompatibilidad con un otro cargo oficial. Inmediatamente le contesté lamentándolo y rogándole me pusiera al corriente de las gestiones que llevara hechas o empezadas, para yo continuarlas. Hasta ayer no he recibido respuesta, en la cual me dice solamente que nada ó casi nada ha podido hacer (que es lo que yo suponía) y que cuando me verá hablaremos del asunto. En este estado, teniendo yo que empezar ahora todas las gestiones, en un país como éste y con la premura del tiempo, no es aventurado afirmar que mis trabajos seran estériles. Por lo menos lo han sido hasta ahora, y aunque á mi no me estraña porque conozco el país, y probablemente tampoco le estrañará a V. por conocer algo de estas razas orientales, temo que el Sr. Pirozzini, no teniendo idea de lo que son los japoneses, atribuya a falta de celo lo que no es otra cosa que dificultades invencibles.²³

En paral·lel, però, el 18 de febrer Ramsden escrivia a García Llansó: «De Mustarós, a pesar de que le he escrito ofreciendome, esta es la hora que no he tenido una carta más de él que en la que me anunció su llegada a Kobe. Temo que de seguir así, poco podrá hacerse para la exposición y lo sentiré de veras».²⁴

És probable que Mustarós se sentís molest per no haver estat informat de la renúncia de Ramsden abans de viatjar al Japó i pel fet que, un cop a Kyoto, s'hagués vist amb el compromís d'assumir tota responsabilitat de la participació japonesa a l'Exposició de Barcelona. Amb tot, segons afirmava ell mateix, malgrat trobar-se sol i mancat de recolzament, durant el mes de febrer va començar a contactar amb les cambres de comerç, entitats i artistes de la regió de Kansai, a Kobe, Osaka i Kyoto, i amb diversos diaris del país. Es tractava de gestions fetes per iniciativa pròpia a l'entorn d'on treballava i sense tenir en consideració els contactes previs que Ramsden havia establert l'any anterior de Yokohama i Tòquio. Així, amb data de 5 de març, Ramsden escrivia de nou a García Llansó lamentant-se de l'actitud de Mustarós:

Hace tiempo que no tengo noticia alguna de este señor pues, fuera de la primera carta anunciandome su llegada, no he vuelto a ver su letra. Me temo que no hará nada sobre el asunto y lo sentiré con toda sinceridad. Le he estado preparando el terreno, tanto aquí como en Tokio, pues como soy delegado a todos les tengo que decir, que el delegado, quien vendrá pronto, ultimaré las gestiones, pero como no aparece, ni da noticias que se está ocupando del asunto, uno figura que mis trabajos seran perdidos. En Tokio, he visto a varios artistas y visitado algunos círculos de ellos, y a pesar de que muchos estan ocupados preparandose para la Exhibicion

Industrial y Artística que se celebrará en Tokio esta primavera, y cuya apertura se efectuará el 20 o 22 corrientes y en la que estoy invitado oficialmente, algo se hubiera podido hacer para la de Barcelona, pero como el Sr. Mustarós no resulta, no me atrevo a comprometerme más. ¿Que más puedo hacer?²⁵

Sis dies més tard, el 10 de març, Mustarós es va traslladar cap a Yokohama i Tòquio per ocupar-se exclusivament de l'exposició. Tanmateix, un cop interrompudes les gestions iniciades mesos abans per Ramsden, a pocs mesos d'inaugurar l'exposició de Barcelona, i sense comptar amb cap representació oficial i institucional, Mustarós deia sentir-se orfe i incapaç de relançar un projecte ambiciós com el que inicialment s'havia plantejat. Amb aquest estat de coses, el primer que va fer en arribar a Yokohama va ser visitar a Ramsden confirmant el que temia i carregant la responsabilitat del fracàs previsible a la renúncia del diplomàtic:

“In fact”, que dicen los ingleses, de nuestra exposición nadie o casi nadie sabia una palabra. Dicho señor [Ramsden] renunció cuando iban a ser de alguna eficacia los trabajos de propaganda y nos hemos quedado huérfanos de ellos durante el tiempo mas precioso. De modo que tengo que hacerme cargo de una mision en las peores de las condiciones. Y sobretodo unos veinte dias antes de terminar el plazo de admisión de las obras, cuando cualquiera sabe que una expedicion entre nuestros dos paises tardara mas de mes y medio de viaje.²⁶

L'un per l'altre, entre queixes i laments, les gestions per mirar de reconduir la situació no es van iniciar fins al mes de març. I aleshores tot van ser presses. El mateix dia 11 de març, després de reunir-se amb Ramsden, Mustarós va visitar la legació espanyola per mirar de comptar amb el seu recolzament. El dia següent, després de contractar un intèrpret, va visitar de nou la legació espanyola i el secretari del Ministeri d'Agricultura i Comerç, el qual li va proporcionar diverses cartes oficials d'introducció pels centres amb qui volia contactar. L'endemà va tornar a veure a Ramsden i, finalment, es van començar a entendre.²⁷ Des d'aleshores, Mustarós, amb l'ajuda i el recolzament de Ramsden, va començar una activitat frenètica de visites, reunions i viatges que van durar un mes sencer.

Segons va anotar el mateix Mustarós, entre els dies 13 i 25 de març va fer més de setanta visites a

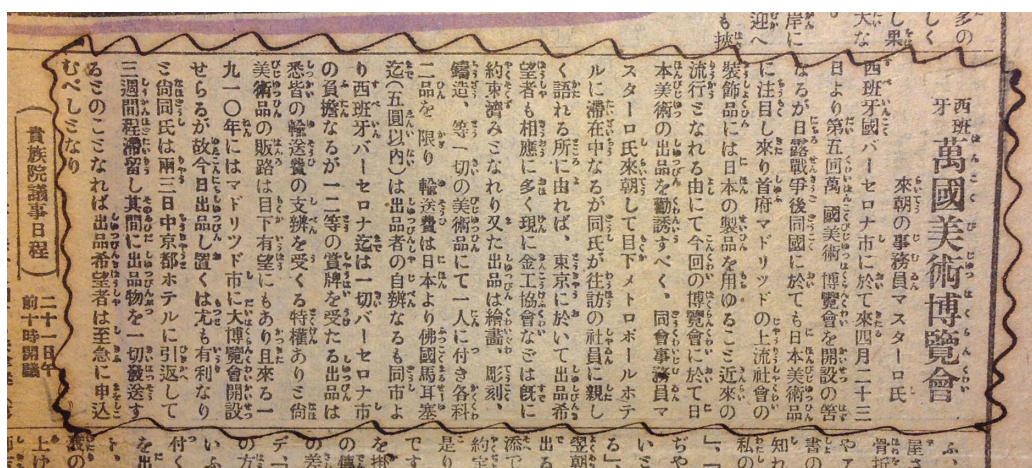

Fig. 4. Retall de l'anunci de l'Exposició Internacional d'Art de Barcelona difós per Joaquim Mustarós al Japó i publicat, entre d'altres, al diari *The Chuwa Shimbun* de Tòquio del 21 de març de 1907. Arxiu General del Museu Nacional d'Art de Catalunya.

institucions, empreses i artistes, a tallers, botigues i oficines. Des de Tòquio, els dies 13, 14 i 15, va començar visitant la Direcció General de Museus i Belles Arts, la Direcció de l'Exposició Nacional de Tòquio, l'Escola de Belles Arts de Tòquio, les Cambres de Comerç de Tòquio i Yokohama, l'empresa naviliera Nippon Yusen Kaisha, així com els diaris *Japan Times*, *Jiji Shinpō*, *Kokumin Shinpō* i *Hochi Shinbun*, entre d'altres, que van publicar al cap de pocs dies l'anunci de la convocatòria de Barcelona (fig. 4). Fetes aquestes primeres gestions, Mustarós va adonar-se de la impossibilitat de dur al certamen una representació de la pintura japonesa contemporània, tant per la manca de temps com pels esforços que totes les entitats i artistes estaven dedicant a la Sisena Exposició Nacional d'Indústries que devia inaugurar-se al parc de Ueno, a la capital, al cap d'una setmana. Calia, doncs, estendre els esforços i contactar també, a més de pintors, amb indústries artístiques com les que l'any 1888 ja havien triomfat a Barcelona. Així ho explicava al seu company José Oliver el 15 de març des de l'Hotel Metropole de Tòquio, on s'allotjava:

Como no creo conseguir ningún numero crecido de expositores, autorizo a los de industrias artísticas a enviar mas de dos obras. La cuestión es que haya en la exposición las mas posibles. Si la gente de aquí responde a los trabajos que estoy haciendo y me propongo hacer, aunque no sea mas que en una muy pequeña proporcion, algo obtendremos. En lo que tengo mas confianza es en la sección de industrias.²⁸

Entre els pintors de Tòquio que va visitar durant els deu primers dies n'hi havia de la tradició occidental (*yōga*) i japonesa (*nihonga*); s'hi trobaven, a més de Kume Keiichirō i Fukui Kōtei, altres artistes com Kōho Utsumi, Nakamura Nagamasa, Masaki M., Kawae N., Suzuki U., Yamamoto N., Yatsuoka K., Ikeda I., Yakota N., Iishi K., així com pintors escenògrafs com Tsubota Torotaro, fabricants de porcellanes com Katō Tomotarō i comerciants d'art com K. Gotoh. Pel que fa a empreses i indústries de Tòquio, durant els mateixos dies va visitar les editorials de reproduccions artístiques Shimbi Shoin i Kokaisha, així com tallers i oficines de les empreses i indústries artístiques com ara les de Miyamoto Shōkō, Samurai Shōkai, Bijutsu Shiten, Takashimaya i Futaba Shōkai. D'altra banda, a Yokohama, a més de reunir-se en diverses ocasions amb Ramsden, va visitar els comerciants de pintura Mizoroki Mihara i Ishikuro Onokichi, el representant del Gremi de Belles Arts i les associacions d'artistes Nippon Shokokai i Nippon Kinkokai. Posteriorment, el dia 24 de març es va traslladar a Nagoya, principalment per contactar amb els principals fabricants d'esmalts *cloisonné* del país, entre els quals les empreses d'Andō Jubei, Kumeno Teitarō, Tomiki Shōbei i Hayashi Kodenji, a les que hi va sumar els tallers de Kyoto de Namikawa Yasuyuki i d'Inaba Nanaho. A Kyoto hi va arribar el dia 26 i s'hi va estar fins el 7 d'abril. L'estada li va permetre visitar l'Escola de Belles Arts, així com botigues, oficines i tallers d'artistes i d'empreses com les d'Iida Shinshichi (Takashimaya), Nishimura Sozaemon (Chisō), Kinkōzan Sōbei i Tanaka Rishichi, tots ells presents a l'Exposició Universal de 1888.²⁹ A Kansai també va tenir ocasió de visitar els diaris *Kyōto Shimbun*, *Osaka Mainichi Shinpō* i el *Hionde Shimbun*. De retorn de Tòquio, Yokohama i Nagoya, i després de diversos viatges entre Kyoto, Osaka i Kobe, el 16 d'abril Mustarós va donar per finalitzades les gestions principals, una setmana abans de la data prevista per a la inauguració de l'Exposició Internacional d'Art de Barcelona.³⁰

Finalment, va aconseguir el compromís de diversos artistes i empreses que, en qüestió de dies, van preparar dos enviament d'objectes, des dels ports de Yokohama i de Kobe, destinats a Barcelona. No eren gaires expositors però, a tenor de la situació, un cop acabat el periple i recent arribat a Kobe, Mustarós expressava a Pirozzini sentir-se'n relativament satisfet:

Los resultados obtenidos son los que ya eran de prever en vista del escaso tiempo de que

se ha dispuesto para hacer todas las gestiones. Asi y todo, cábeme la satisfacción de poder decir que he obtenido expositores, y si bien no son desde luego, en número suficiente para satisfacer nuestros deseos, debemos, no obstante, congratularnos de los obtenidos, ya que las circunstancias, demasiado conocidas por V.S. para ser repetidas hacian esperar no obtener absolutamente ninguno.

Las obras de que hasta este momento tengo noticias de haber sido enviadas, son:

Pinturas. 5 acuarelas y 1 kakemono

Orfebrería. 4 vasos y 3 servicios de te

Bronces. 3 vasos y 4 figuras

Bordados. 2 cuadros, seda

Abanicos. 4 piezas

Además se está terminando la preparación de:

2 kakemonos

Varias piezas esmalte (cloisoné), varias piezas incrustación oro y acero, varios bronce, y algunas mas.³¹

En ocasió de l'Exposició Universal de 1888, els imprevistos, les urgències, els malentesos i la inoperància institucional havien posat en risc la participació japonesa. En aquella ocasió, l'esforç de Matsuo Gisuke, al capdavant de la Kiri Kōshō Kaisha, va permetre que, gràcies a la seva influència entre els cercles artístics i industrials del país, acabessin arribant un nombre important i significatiu d'expositors i de peces. Dinou anys més tard, Mustarós no va comptar ni amb el recolzament institucional ni amb els contactes necessaris com per repetir l'èxit del passat.

La participació japonesa

Respecte al que hauria pogut ser, la participació japonesa va acabar sent molt modesta. Les peces exposades van ser poques i poc representatives del que es volia mostrar en el camp de les Belles Arts. Als projectes d'adequació del Palau de Belles Arts encarregats a finals de 1906, quan les notícies que arribaven del Japó encara eren prometedores, es pot comprovar com a la Secció japonesa se li van destinar dos espais, a la planta baixa, vora les oficines, i a la planta alta, al costat de la sala de caricatures de Feliu Elias, compartint espai amb Holanda. Finalment, però, en considerar que les peces japoneses en cap cas arribarien a temps per a la inauguració, l'espai de la planta baixa es va destinar a Sala de Junes i el de la planta alta va ser ocupat, tot ell, pels expositors d'Holanda. Les obres estrangeres havien començat a arribar el desembre de 1906, i els enviaments principals de França i Espanya van arribar durant la primera meitat del mes d'abril, pocs dies abans de l'obertura. En el cas del Japó, en canvi, les obres no van començar a arribar fins a finals maig i durant la primera quinzena de juny. D'aquesta manera, a primers de juny es va haver d'improvisar la reforma de la Sala de Junes encarregant-ne la decoració a Alexandre de Riquer, tal i com havia fet amb la sala d'Anglaterra (fig. 5).³²

La majoria de peces japoneses van traslladar-se a la sala del Japó durant els primers dies de juny. Bona part d'elles havien arribat al Palau de Belles Arts el 28 de maig i només els ventalls de la Japan Fan Manufacturing i algunes peces de Koide Kanekichi van trigar encara una setmana a ser rebudes; van ser registrades el 5 de juny. Degueren veure aleshores que les dimensions de l'espai dedicat al Japó eren força superiors al volum de peces enviades des del Japó. Per aquest motiu, Joaquim Mustarós i José Bauzá, com a delegats responsables de la Secció, van mirar de trobar la manera perquè aquest desequilibri entre el desig i la realitat no fos tan evident i, davant la manca d'objectes per omplir tota la sala, van recórrer a l'ajuda de diverses persones: entre els dies 18 i 19 de juny Leonor Amat i Fàbregas, Anita Baboti i Amat, Juan Coll i Stepheson, així com Joaquim Mustarós i

Fig. 5. Accés a la Secció japonesa, instal·lada a la Sala de Juntes del Palau de Belles Arts. Tarjeta publicitària de la V Exposición Internacional de Bellas Artes difosa l'estiu de 1907. Col·lecció particular.

José Oliver Bauzá, a títol personal i com a empresaris d'Oliver, Giol, Mustarós y Cía; Pere Clapés, com a propietari del negoci de mobiliari i objectes artístics Clapés y Cía, i, fins i tot, l'Ajuntament de Barcelona i el mateix Carles Pirozzini, secretari de l'Exposició, van cedir diverses peces de la seva propietat.³³ El resultat final va ser prou digne i el dia 20 de juny la sala japonesa va obrir les portes amb l'organització d'un concert de la Banda Municipal que es va iniciar amb l'himne nacional japonès. Pocs dies més tard, l'organització va publicar un annex al catàleg de l'exposició en el qual s'hi incloïen la majoria de peces japoneses.

A la Secció japonesa, els visitants van poder-hi veure pintures, emmarcades i en format *kakejiku*, dibuixos aquarellats, laques amb incrustacions d'ivori, cortinatges de seda, mobles profusament decorats, ceràmiques, porcellanes, esmalts *cloisonné* i tapissos de seda brodada.³⁴ Pel que fa a la pintura, que en un inici hauria d'haver conformat el conjunt de peces més destacat, la presència japonesa es va limitar principalment a les sis obres aportades pel comerciant d'art Ishikuro Onokichi, propietari de l'establiment Asahiya de Yokohama. Ishikuro va enviar a Barcelona, pensant en la seva venda, dues aquarel·les de J. R. Ozawa [sic] titulades *La wistaria* [sic / glicinia] *en el jardí de Kamata* (40 x 49 cm) i *El riu Rokugo, en una matí de primavera* (40 x 49 cm), totes dues valorades en 45 pessetes, i tres aquarel·les emmarcades de J. Tawyama [sic], la primera d'elles titulada *Fiesta nocturna en Yokohama* (77 x 61 cm), valorada en 225 pessetes, i les altres dues, menors, titulades *Rápido del Hakone en otoño* (40 x 49 cm) i *Avenida de pinos en la costa de Maiko* (40 x 49 cm), valorades en 60 i 45 pessetes respectivament. Acompanyant aquestes obres d'estil i tècnica europea, Ishikuro va aportar-hi una d'estil japonès, una pintura sobre seda de Nanpo titulada *Sauce y golondrinas en lluvia de primavera* (161 x 53 cm, 75 pessetes), a la qual s'hi van sumar encara dues pintures més, ofertes per l'artista de Tòquio Utsumi Kōhō. Utsumi, que havia participat amb èxit a diverses Exposicions Nacionals de Belles Arts, va presentar dos *kakejiku* amb dissenys característics de les indústries artístiques d'època Meiji, un d'ells representant dues aus domèstiques i bambú (250 x 100 cm)

i l'altre un falcó (250 x 100 cm), cadascuna d'elles a la venda per 300 pessetes.

Per mirar de complementar la més que minsa presència de pintura tradicional japonesa, els organitzadors van intentar dur altres obres de major antiguitat. A aquest fi, a través de Ramon Rosell, es va contactar amb L.E.A. Rettmeyer, col·leccionista i empresari alemany aleshores resident al carrer Roger de Llúria 84, perquè cedís tres destacades pintures de l'escola Kanō. Concretament, es van admetre tres *kakejiku* brodats de seda i or, cadascun d'ells amb una pintura de tinta xinesa sobre paper. La primera d'elles, va ser registrada com a una obra d'Isen, possiblement un deixeble de Kanō Motonobu, amb una escena que representava diverses aus en temps de pluja (1,90 x 0,55 cm). Segons especificava el seu propietari, «la pintura lleva un sello encarnado que expresa: "Pintado por Ysen, pintor oficial del shiogun, estilo Sesshin" (Sesshin es el pintor mas antiguo conocido del Japón 1414-1506 [Sesshū, 1420-1506])».³⁵ Les altres dues pintures van ser registrades com a obres de la primera meitat del segle XVII de Kanō Naonobu: *Criada con escoba* (1,75 x 0,36 cm) i *Viejo con azadón* (1,95 x 0,38 cm). El fet d'exposar a Barcelona una còpia d'època Edo d'una pintura de Sesshū Tōyō i dues altres obres més de Kanō Naonobu hagués estat pràcticament tan excepcional com l'exposició dels quadres de Manet i Monet. Tanmateix, a diferència dels impressionistes, els mateixos documents de registre d'admissió d'entrada de les obres, on s'especifiquen tots els detalls, indiquen que, finalment, cap d'aquestes tres pintures japoneses va ser rebuda. Així doncs, per pal·liar la manca de pintures, Riquer i Oliver van acabar optant per demanar a l'Ajuntament de Barcelona el préstec dels dos àlbums d'estampes japoneses adquirits l'any 1888 a l'Exposició Universal, que van ser col·locats a

Fig. 6. Secció japonesa a l'Exposició Internacional d'Art de 1907. A la imatge es poden apreciar els grans tapisos de Benten & Co, dos cortinatges de seda blava cedits per José Bauzá, una de les dues pintures d'Utsumi Kōhō i els dos àlbums d'estampes *ukiyo-e* cedits per l'Ajuntament de Barcelona. *Il·lustració Catalana*, 21 de juliol de 1907.

manera de sanefa horitzontal al llarg dels dos murs principals de la sala (fig. 6). Es tractava de dos llibres desplegable, de format acordió, en els qual hi havia adherides 86 estampes xilogràfiques d'artistes de l'escola *ukiyo-e*, principalment d'Utagawa Kunisada, Kikukawa Eizan i Keisai Eisen.³⁶ D'altra banda, la franja superior dels murs va ser decorada amb ventalls, màscares de guix i figures *oshi-e*, similars a les que l'any següent Oleguer Junyent va comprar en ocasió del seu pas pel Japó.

Pel que fa a les indústries artístiques, seguint el camí emprès per negocis de Kyoto i Osaka com els de Chisō i Takashimaya, l'empresa tèxtil de Nomura Shōjirō establerta a Shimonzen (Kyoto), Bente Gōshi Kaisha (Bente & Co), va participar presentant dos tapissos de grans dimensions de seda brodada: *Grandes flores y pájaros japoneses* (3,91 x 2,09 m, 3.500 pessetes) i *Vista de Niko* (2,42 x 1,85 m, 2.000 pessetes) (fig. 7). Bente & Co havia començat a exposar a Occident en ocasió dels certàmens internacionals de París (1900) i de St. Louis (1904), on havia obtingut medalla de plata i, en el cas de Barcelona, va esdevenir-ne un dels principals expositors japonesos.

Juntament amb Bente & Co, l'altre expositor destacat de la Secció japonesa va ser la casa Miyamoto Shōkō de Ginza (Tòquio), la qual també tenia l'experiència d'haver participat a diverses exposicions nacionals i internacionals, com ara les de Chicago (1893), París (1900), Tòquio (1903) i St. Louis (1904). A Barcelona hi va exposar dues tasses de plata decorades amb flors de lis, tres jocs de te de plata, compostos de tetera, gerro per a la llet, sucraera, lletera i tenalla per al sucre, decorats amb flors de lis i un d'ells amb un drac, així com dues caixes per a te amb motius decoratius similars. A banda de tres vasos de bronze, Miyamoto Shōkō també va presentar quatre figures decoratives de bronze: una dona i un ancià amb *shamisen*, un lleó lluitant amb un cocodril i un elefant. Totes les peces de Miyamoto Shōkō van ser col·locades per Alexandre de Riquer als mobles d'estil japonès cedits per Clapés y Cía.

Altres fabricants presents a l'exposició van ser la Japan Fan Manufactory, Matsubara Komomaru i Koide Kanekichi. La Japan Fan Manufactory, de Kyoto, va exposar ventalls (24 cm) muntats amb barnillatge d'ivori amb el país decorat amb paisatges pintats sobre seda, mentre que Matsubara

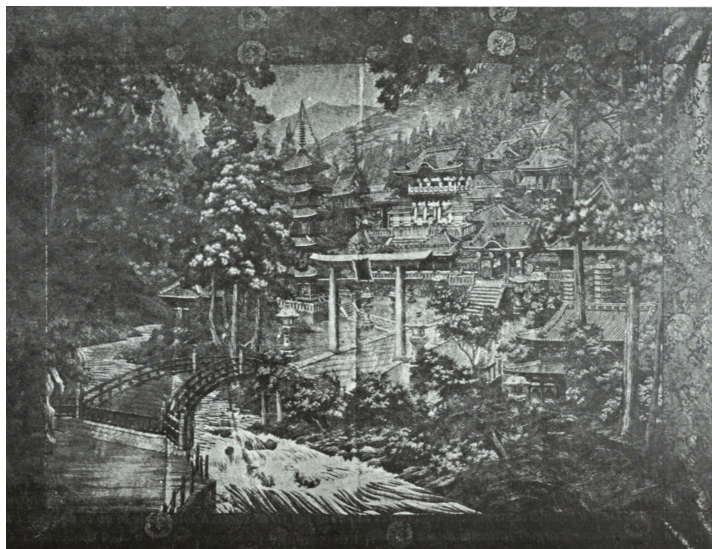

Fig. 7. *Vista de Niko* (242 x 185 cm), tapís de Bente & Co valorat en 2.000 pessetes i presentat a l'Exposició Internacional d'Art de Barcelona. *Il·lustració Catalana*, 21 de juliol de 1907.

Komomaru, japonès resident a París, va exposar tres peces de metall, una carpa de bronze (14 x 30 cm) i dues floreres de bronze (28 x 8 cm), una d'elles decorada amb el disseny d'un rossinyol i flors de cirerer i l'altra amb canyes de bambú. Per la seva banda, Koide Kanekichi, especialitzat en peces de cristalleria i guanyador d'un segon premi a la Cinquena Exposició Nacional d'Indústries Artístiques de Tòquio, va exposar dues floreres, dues caixes per a confits i una copa per a vi.

Acompanyant aquestes obres, la casa de Pere Clapés va cedir en préstec i va exposar per a la

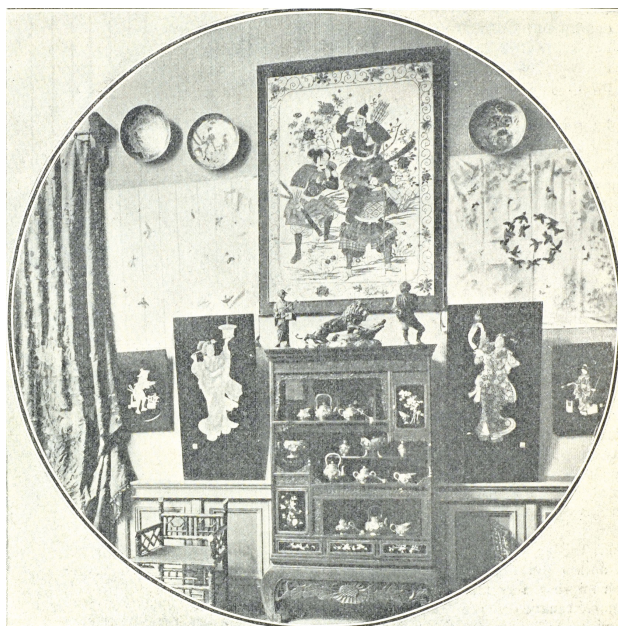

Fig. 8. Secció japonesa a l'Exposició Internacional d'Art de 1907. A la imatge, apareixen les peces cedides per Clapés y Cía, Leonor Amat, Anita Babot i José Oliver, així com els jocs de te de plata i les quatre escultures de bronze de Miyamoto Shōkō. *La Ilustración Artística*, 1 de juliol de 1907.

venda varies peces, entre les quals dos cortinatges de seda decorats amb brodats d'aus i flors, un escriptori *shodana* de fabricació japonesa, diversos prestatges i taules de fusta lacats i amb incrustacions, així com alguns plats de ceràmica (fig. 8). José Oliver Bauzá va exposar diverses peces de la seva propietat, com ara dos cortinatges de seda blava decorats amb un disseny de flors i ocells, un tapís de seda brodada amb or representant una lluita de samurais, un teixit de seda negra, varies fustes amb incrustacions, així com plats i vasos de ceràmica i bronze decorats amb escenes naturals i de vida japonesa. En canvi, com a representant d'Oliver, Giol y Mustarós, va posar a la venda tres petits vasos d'esmalt *cloisonné* i un *okimono* d'ivori representant una dona amb un ram a les mans. Altres prestadors menors, com dèiem, van ser Carles Pirozzini, amb un plat de porcellana decorat amb una escena natural; Juan Coll, amb dos gerros d'esmalt

cloisonné, així com Leonor Amat i Anita Baboy, amb el préstec de dues taules de fusta lacades de color negre mostrant dues figures japoneses i decorades amb incrustacions d'ivori i de nacre.

L'arranjament de l'espai a càrrec d'Alexandre de Riquer i els préstecs temporals aportats d'urgència just abans d'obrir la sala van fer que la Secció japonesa pogués mostrar-se de manera humil oferint als visitants aquella mena de peces que precisament desitjaven veure: indústries artístiques, tapissos, estampes, mobles, laques, bronzes i esmalts. No era en absolut una posada en escena ambiciosa. La mostra, com a tal, no va ser recordada, però els esforços d'última hora dels delegats i de l'organització, com a mínim, van permetre salvar els mobles per poder dir, en definitiva, que Japó també va ser present a la Cinquena Exposició Internacional d'Art.³⁷

Un desencís

De la mateixa manera que la data d'obertura es va acabar posposant del 23 al 27 d'abril, la data de clausura va passar del 15 d'octubre, proposat inicialment, al 27 d'octubre de 1907. Tal i com era d'esperar, els resultats de la mostra van acabar sent palpables, especialment pel que fa a les adquisicions i les donacions d'obres que van passar a formar part dels fons municipals de la ciutat. Es van adquirir 201 obres i van ingressar en donació 29 peces més, entre les quals s'hi trobaven obres d'artistes catalans com Santiago Rusiñol, Ramon Casas, Joaquim Mir, Miquel Blay i Ismael Smith, i d'estrangers, com Frank Brangwyn, Robert Anning Bell, Armand Rassenfosse, Eduard Burne-Jones, Alexander Fischer, James Ensor, Emili Zoir, Constantin Meunier i Auguste Rodin, malgrat que cap d'elles formava part del selecte conjunt de pintura impressionista cedida per Durand-Ruel.³⁸

L'estiu de 1907 s'havien anat atorgant les medalles i els diplomes als membres de les diverses comissions que, com Joaquim Mustarós, havien treballat per aportar obres representatives dels diversos països. A banda d'aquests reconeixement, però, les recompenses més preuades eren els premis proposats per un jurat especialment nomenat. Aquest últim, però, no va tenir en consideració la participació japonesa pel fet d'haver quedat exclosa del llistat oficial de participants. Desitjós de complaure als pocs japonesos que havien participat, José Oliver va escriure com a comissari delegat a l'organització tot demanant la col·laboració perquè la participació japonesa fos recompensada:

Sea concedido un diploma ó medalla á cada uno de los expositores que figuran en la sección Japonesa; ya que como es sabido y por razones que no creo pertinentes exponer se vieron privados de figurar en el Certamen, cuando tuvo efecto el reparto de premios. Si así se sirve acordarlo, se lograria estimular aquellos Artistas y podria esperarse en la próxima Exposición una numerosa y selecta concurrencia de Artistas y Artífices.

También me permito suplicar á V. E. sean adquiridas con destino al Museo Municipal ó al Exmo. Ayuntamiento algunas obras como acuarelas, bronce y muy particularmente los tapices, cuya riqueza y gusto artístico es manifiesto.³⁹

Desconeixem si Oliver va rebre resposta a aquesta petició. Tan sols sabem que no es van adquirir els tapissos de Benten & Co ni es van atorgar medalles ni diplomes a cap dels expositors del Japó. La Secció japonesa va motivar que, pocs dies abans l'exposició no tanqués les portes, Joan Fabré i Oliver, artista col·leccionista de ceràmiques i bronzes japonesos, publiqués a la revista *Mercurio* un article dedicat a l'art japonès il·lustrat amb una imatge del tapís representant el santuari Tōshōgū de Nikkō aportat per Benten & Co, una escena de la sala japonesa i vàries il·lustracions extretes de peces de la col·lecció Mansana. Després de visitar l'exposició, i coneixent com coneixia especialment la magnífica col·lecció d'art japonès d'època Edo que Josep Mansana exhibia a la seva residència del Passeig de Gràcia, és comprensible que arribés a la conclusió que «la época actual del arte japonés es decadente y señala el principio de una funesta evolución, originada por la influencia del arte europeo».⁴⁰ Des d'aquest punt de vista, el projecte somniat per Antonio García Llansó, a fi de presentar els progressos que els artistes japonesos feien des de diversos camps, podem dir que va fracassar. Potser, per alleujar l'amargor de l'absència japonesa i per compensar el silenci a la ciutat respecte al que realment succeïa al Japó, aquell estiu de 1907 el mateix Llansó es va proposar fer-ne difusió a través d'un article aparegut a les pàgines de *La Vanguardia*.⁴¹ Llansó va donar a conèixer l'èxit de l'exposició de Belles Arts de Tòquio en la qual van participar un gran nombre de pintors *nihonga*, *nanga* i *yōga*, d'aquells que hauria volgut veure a Barcelona.

Exposicions d'art japonès més enllà del 1907

Al llarg de l'últim quart del segle XIX, i especialment després de l'Exposició Universal de 1888, diversos establiments de la ciutat van començar a oferir petites mostres d'art japonès. Aquesta tendència es va mantenir viva amb el canvi de segle en tant que responia a la demanda i els interessos de la societat.

Un cop conclòs el certamen internacional de 1907, la primera exposició de peces d'art japonès de què es té constància va tenir lloc el mes de gener de 1908 al local obert per l'antiquari, pintor i galerista Josep Dalmau al carrer del Pi, i va servir per presentar, en paral·lel a l'obra de Josep Mompou, «20 estampas japonesas auténticas, de gran mérito, tanto por sus asuntos como por la riqueza de detalles de observación con que están desarrolladas».⁴² El mateix va fer Can Reig dos anys

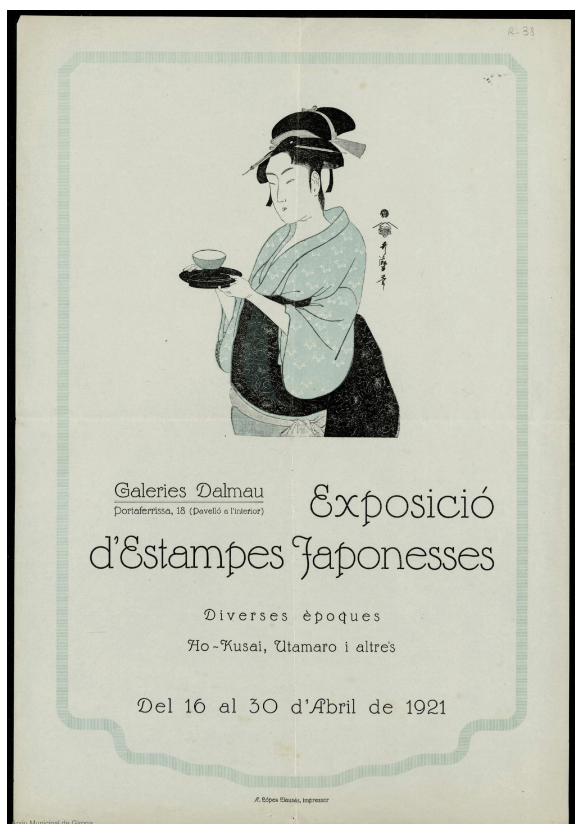

Fig. 9. Cartell de l'exposició d'estampes japoneses celebrada a les Galeries Dalmau del 16 al 30 d'abril de 1921. L'anunci utilitza com a reclam la reedició del retrat de Kitagawa Utamaro (c. 1793). Arxiu Municipal de Girona.

delegat i José Oliver Bauzá com a comissionat del Japó.⁴⁷ Tanmateix, amb l'experiència del 1907, van preferir no repetir i van rebutjar l'oferiment. Tant és així que no va ser fins a l'any 1923 que Barcelona va tenir de nou l'oportunitat de celebrar una gran exposició d'art antic de l'Àsia Oriental, organitzada amb la col·laboració de Charles Vignier, Feliu Elias i Joaquim Folch i Torres. En aquella ocasió, però, quan tots els preparatius ja s'havien enllestit, el cop d'estat de Primo de Rivera va obligar a avortar sobtadament el projecte havent de deixar totes les caixes, amb els objectes ja embalat i a punt per ser enviats, a les portes de París.⁴⁸ L'exposició es va acabar celebrant només a la capital francesa dos anys més tard, durant el mes de maig de 1925, i en ella hi van participar els grans col·leccionistes del moment, des de Migeon, Koechlin, Gillot, Doucet i Poncetton fins a Yamanaka, Vever i Rivière, així com, entre tots ells, l'il·lustrador català Pere Ynglada, que hi va aportar una pintura sobre seda del segle XIII del pintor xinès Qian Xuan.⁴⁹ De nou, va ser una altra oportunitat perduda per a Barcelona: «cada cop que en fullejo el catàleg una esgarifança em recorre l'espina», es lamentava Ynglada.⁵⁰ L'any 1930, en ocasió de l'exposició d'art japonès i xinès de la col·lecció de Joan Fabré a la Sala Badrinas, Rafael Benet (Baiarola) expressava el lament de tots aquells que veien com Barcelona seguia mancada de col·leccions públiques i d'exposicions d'art japonès:

No sovintegen gaire a Barcelona les exposicions d'art Extrem Oriental. El català té poca afició

més tard, en organitzar una modesta exposició d'art japonès modern l'any 1910,⁴³ així com el Faians Català l'any 1915, en presentar la col·lecció d'art japonès de Francesc Ferriol,⁴⁴ o bé les Galeries Dalmau, en organitzar, entre 1920 i 1921, tres noves exposicions de llibres, estampes i pintures japoneses, així com de *netsukes*, *tsuba* i altres peces d'època Edo i Meiji (fig. 9).⁴⁵ Igualment, el mes de març de 1927 Foment de les Arts Decoratives de Santiago Marco va acordar amb Josep Mansana l'exposició de diverses estampes xilogràfiques de la seva col·lecció en ocasió de la conferència titulada “Las estampas japonesas en color” impartida per l'impressor Víctor Oliva.⁴⁶ Malauradament, però, en la majoria dels casos van ser mostres petites i de curta durada de les quals no en queda més rastre que algun anunci o breus descripcions i cròniques a la premsa.

Al marge de la iniciativa privada vinculada al comerç de l'art, durant els anys posteriors a la Cinquena Exposició Internacional d'Art, Barcelona no va acollir cap nova proposta expositiva dedicada a l'art japonès. La primavera de 1911 es va celebrar la Sisena Exposició Internacional d'Art i en aquella ocasió el comitè organitzador va proposar el nomenament de Joaquim Mustarós com a

a finaments xinesos i japonesos. [...]. Tots els museus europeus han acollit amb devoció l'art de l'Extrem Orient. [...]. I Barcelona? I Catalunya? Llevat de la col·lecció Mansana – que en honor a la veritat és una de les col·leccions europees amb llarga història, no coneixem altres col·leccions d'art Extrem Oriental que les dels senyors Fabré i Inglada – i encara aquesta darrera, si no estem mal informats, el delicat dibuixant l'ha plaçada en el seu taller de París.⁵¹

D'aquesta manera, malgrat que al llarg dels anys es van anar succeint petites iniciatives expositives de caràcter privat, pel que fa a les arts del Japó, res de mínimament rellevant es va començar a moure a la ciutat fins al 1929, amb la presentació de la col·lecció d'art oriental de Josep Porta a La Pinacoteca i especialment amb la participació oficial del Japó a l'Exposició Internacional.⁵²

NOTES

- 1 Bona part de les notícies que presentem a aquest estudi referides a l'organització i a la participació japonesa al certamen han estat extretes dels expedients i lligalls sense foliar corresponents a l'Exposició Internacional d'Art de 1907 conservats a l'Arxiu General del Museu Nacional d'Art de Catalunya (AG-MNAC).
- 2 MARIA OJUEL SOLSONA, *Les exposicions municipals de belles arts i indústries artístiques de Barcelona (1888-1906)*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 2013.
- 3 Inicialment es va fixar la data d'inauguració el 23 d'abril, diada de Sant Jordi, escollida també com a dia d'obertura dels certàmens anteriors. Tanmateix, problemes amb la gestió i l'arribada d'obres de Portugal van fer retardar la data fins al dia 27 d'abril. El Japó, en canvi, no hi va fer acte de presència fins al cap de dos mesos, tanmateix la seva participació va ser prou modesta com per a no alterar l'èxit i la celebració dels organitzadors. "Exposición Internacional de Arte. Año 1907", *Hispania*, Barcelona, 1907, p. 69-84; Miguel S. OLIVER, "Barcelona. V Exposición Internacional de Arte", *La Ilustración Artística*, núm. 1324, 13 de maig de 1907, p. 314-322.
- 4 Per a una visió panoràmica de les característiques de l'exposició, vegeu el treball de final de màster: Manel GARCIA CLAVERO, *La V Exposició Internacional de Belles Arts i Indústries Artístiques de Barcelona*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 2016.
- 5 Francesc FONTBONA, "Los impresionistas franceses en Barcelona 1907", *Archivo Español de Arte*, vol. 63, núm. 250 (1990), p. 312-321.
- 6 *V Exposición Internacional de Bellas Artes e Industrias Artísticas. Catálogo ilustrado*, Barcelona, Impr. de Henrich y Cia, 1907.
- 7 Ricard BRU, *Els orígens del Japonisme a Barcelona. La presència del Japó a les arts del vuit-cents (1868-1888)*, Institut d'Estudis Mòn Juic, 2011, p. 531-672, 1026-1036.
- 8 Antonio GARCÍA LLANSÓ, *Dai Nipon*, Barcelona, Sucesores de Manuel Soler editors, 1905, p. 31.
- 9 DIANA ROSSELL CIGARRÁN, *Antoni García Llansó, crític d'art, historiador i divulgador de la cultura japonesa (1854-1914)*, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 2015, p. 198.
- 10 La col·lecció Ramsden també incloïa objectes artístics japonesos diversos, com ara caixes, *netsuke* i *inrō*, decorats sovint amb motius numismàtics. L'estudi de la col·lecció de monedes va ser publicat de manera independent, a manera d'opuscle, i en paral·lel, per afavorir una major difusió, va ser igualment reproduït de manera completa a les pàgines de la revista *Hojas Selectas*. Antonio GARCÍA LLANSÓ, *Numismática de los países del Extremo Oriente. Colección de Enrique A. Ramsden*, Barcelona, Salvat y Cia, 1907; ; *Id.*, "Numismática de los países del Extremo Oriente. Colección de Enrique A. Ramsden", *Hojas Selectas*, núm. 63, març de 1907, p. 238-244. Vegeu la venda d'un conjunt de peces japoneses de l'antiga col·lecció Ramsden a la casa de subhastes The Cobbs el 29 de març de 2014 (lot 59, 220-228).
- 11 AG-MNAC, Comissió Organitzadora d'Exposicions de l'Ajuntament de Barcelona, Fons V Exposició Internacional d'Art 1907, 1.1/2. Carta d'H. Giner de los Ríos del 2 de maig de 1906 dirigida a H.A. Ramsden inclosa a l'*Expediente relativo á las delegaciones y comisarias oficiales de España y del extranjero*.
- 12 AG-MNAC, Comissió Organitzadora d'Exposicions de l'Ajuntament de Barcelona, Fons V Exposició Internacional d'Art 1907, 1.1/2. Document mecanografiat sense data ni signatura inclòs a l'*Expediente relativo á las delegaciones y comisarias oficiales de España y del extranjero*.
- 13 Ricard BRU, "El comerç d'art japonès a Barcelona (1887-1915)", *Locus Amoenus*, volum 10 (2009-2010), p. 273-276.
- 14 Kume Keiichirō va entrar com a professor de l'Escola de Belles Arts de Tòquio l'any 1896. A més, després de la mort de la seva dona, va començar a implicar-se en l'organització de la participació japonesa en certàmens estrangers, com va ser el cas de París (1900), Saint Louis (1903) i Anglaterra (1910). Atsushi TANAKA, "Kiso no hito – Kume Keiichirō no shōgai to geijutsu", dins *Kume Keiichirō sakubin mokuroku*, Tòquio, Kume Museum of Art, 2000, p. 6-9.
- 15 Una mostra de l'interès per aquesta editorial n'és la col·lecció de llibres donada anys més tard per Joan Ribes i Daurà al Centre de Lectura de Reus, vint-i-nou volums d'història de l'art japonès en edicions de luxe publicats per Shimbi Shoin i Kokka entre 1899 i 1912. Rebeca PUJALS, *La donación de estampas y fototipias japonesas de Joan Ribes i Daurà (1900-1983) al Centre de Lectura de Reus*, treball final de Màster, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 2015.

- 16 Malgrat que no he aconseguit localitzar referències japoneses respecte aquests contactes, agraïm les consultes dels diaris personals de Kume Keiichirō i Kuroda Seiki corresponents a l'any 1907 dutes a terme per Itō Fumiko, conservadora del Museu d'Art Kume de Tòquio. AG-MNAC, Comissió Organitzadora d'Exposicions de l'Ajuntament de Barcelona, Fons V Exposició Internacional d'Art 1907, 1.1/2. Notes a llapis i sense data d'Antonio García Llansó incloses a l'*Expediente relativo á las delegaciones y comisarias oficiales de España y del extranjero*.
- 17 J. THOMAS RIMER, "Tokyo in Paris / Paris in Tokyo", dins *Paris in Japan. The Japanese encounter with European painting*, Washington/Tòquio, Washington University in St. Louis-The Japan Foundation, 1987, p. 33-79.
- 18 Ricard BRU, "Un pintor japonés en la España del siglo XIX: Kume Keichiro", *Goya*, núm. 328, Madrid (2009), p. 236-250.
- 19 Adolfo FISCHER, "Las Bellas Artes en el Japón. Los secesionistas", *La Ilustración Artística*, núm. 978, 24 de setembre de 1900, p. 619-620. En contrast amb la pintura *yōga*, l'any 1914 Joan Sacs va publicar un nou article dedicat a la nova pintura tradicional japonesa *nibonga* donant a conèixer obres d'artistes com Konoshima Ōkoku i Komuro Suin. Joan SACS, "La pintura moderna japonesa", *Revista Nova*, núm. 21, 27 d'agost de 1914, p. 6.
- 20 M. RODRÍGUEZ CODOLÀ, "Arte y artistas", *La Vanguardia*, núm. 21.578, 23 d'abril de 1933, p. 4.
- 21 AG-MNAC, Comissió Organitzadora d'Exposicions de l'Ajuntament de Barcelona, Fons V Exposició Internacional d'Art 1907, 1.1/2. Carta d'H.A. Ramsden escrita a Yokohama el 24 de novembre de 1906 dirigida a l'alcalde de Barcelona, inclosa a l'*Expediente relativo á las delegaciones y comisarias oficiales de España y del extranjero*.
- 22 AG-MNAC, Comissió Organitzadora d'Exposicions de l'Ajuntament de Barcelona, Fons V Exposició Internacional d'Art 1907, 1.1/2. Carta de Domènec Joan Sanllehy del 12 de gener de 1907 dirigida a Joaquim Mustarós, inclosa a l'*Expediente relativo á las delegaciones y comisarias oficiales de España y del extranjero*.
- 23 AG-MNAC, Comissió Organitzadora d'Exposicions de l'Ajuntament de Barcelona, Fons V Exposició Internacional d'Art 1907, 1.1/2. Carta de Joaquim Mustarós escrita a Kyoto el 15 de febrer de 1907 i dirigida a José Oliver Bauzá, inclosa a l'*Expediente relativo á las delegaciones y comisarias oficiales de España y del extranjero*.
- 24 AG-MNAC, Comissió Organitzadora d'Exposicions de l'Ajuntament de Barcelona, Fons V Exposició Internacional d'Art 1907, 1.1/2. Fragment de carta de Ramsden copiada per Antonio García Llansó i inclosa a l'*Expediente relativo á las delegaciones y comisarias oficiales de España y del extranjero*.
- 25 *Id.*
- 26 AG-MNAC, Comissió Organitzadora d'Exposicions de l'Ajuntament de Barcelona, Fons V Exposició Internacional d'Art 1907, 1.1/2. Carta de Joaquim Mustarós escrita a Tòquio el 15 de març de 1907 dirigida a José Oliver Bauzá, inclosa a l'*Expediente relativo á las delegaciones y comisarias oficiales de España y del extranjero*.
- 27 Curiosament, al cap del temps tots dos van acabar tenint una trajectòria vital relativament similar; tots dos es van casar amb una japonesa i van acabar vivint al Japó. A més, en el cas de Mustarós, després de diverses dècades com a empresari, l'any 1941 va rebre, com Ramsden, un càrrec diplomàtic, el de vicecònsol honorari d'Espanya a Kobe. La seva filla, Maria Teresa Mustarós, nascuda al Japó, també va treballar per a la legació espanyola al Japó.
- 28 AG-MNAC, Comissió Organitzadora d'Exposicions de l'Ajuntament de Barcelona, Fons V Exposició Internacional d'Art 1907, 1.1/2. Carta de Joaquim Mustarós escrita a Tòquio el 15 de març de 1907 dirigida a José Oliver Bauzá, inclosa a l'*Expediente relativo á las delegaciones y comisarias oficiales de España y del extranjero*.
- 29 BRU, *Els orígens del Japonisme...*, op. cit. p. 1026-1037.
- 30 Totes les visites apareixen anotades a l'informe *Gestiones efectuadas por la Delegación Oficial en el Japón de la V Exposición Internacional de Arte de Barcelona*, signat per Joaquim Mustarós a Kobe el 17 d'abril de 1907. AG-MNAC, Comissió Organitzadora d'Exposicions de l'Ajuntament de Barcelona, Fons V Exposició Internacional d'Art 1907, 1.1/2.
- 31 AG-MNAC, Comissió Organitzadora d'Exposicions de l'Ajuntament de Barcelona, Fons V Exposició Internacional d'Art 1907, 1.1/2. Carta de Joaquim Mustarós escrita a Kobe el 17 d'abril de 1907 i dirigida a Carles Pirozzini, inclosa a l'*Expediente relativo á las delegaciones y comisarias oficiales de España y del extranjero*.
- 32 AG-MNAC, Comissió Organitzadora d'Exposicions de l'Ajuntament de Barcelona, Fons V Exposició Internacional d'Art 1907, 2.4/6. *Expediente relativo á la Decoración de las Salas*.
- 33 AG-MNAC, Comissió Organitzadora d'Exposicions de l'Ajuntament de Barcelona, Fons V Exposició Internacional d'Art 1907, 2.3/25. *Llibre de registre de les obres de l'exposició (libro de caja)*, vol. 1.
- 34 Per a la descripció de les obres exposades partim de l'annex al catàleg oficial de l'Exposició dedicat a la secció japonesa i dels detalls aportats pels butlletins d'admissió de peces.
- 35 AG-MNAC, Comissió Organitzadora d'Exposicions de l'Ajuntament de Barcelona, Fons V Exposició Internacional d'Art 1907, *Pintura V*, 2.4/13.
- 36 Al catàleg apareixia descrit com a: «Kunisada Gototei, colección de dibujos coloridos que representan costumbres de la vida japonesa por Jeizan Jeizen. Procede de la Sección Etnográfica del Museo Municipal de Arte Decorativo y Arqueológico». Vegeu *Apéndice al Catálogo de la V Exposición Internacional de Bellas Artes. Sección Japonesa*, Barcelona, Impr. de Henrich y Cia, 1907, p. 2.
- 37 "Barcelona. V Exposición Internacional de Arte. La sección japonesa", *La Ilustración Artística*, núm. 1331, 1 de juliol de 1907, p. 430;

- Il·lustració Catalana. Revista setmanal il·lustrada*, núm. 216, 21 de juliol de 1907, p. 458; *Hojas Selectas*, núm. 68, agost de 1907, p. 748.
- 38 AG-MNAC, Comissió Organitzadora d'Exposicions de l'Ajuntament de Barcelona, Fons V Exposició Internacional d'Art 1907, 7.10/8. *Adquisiciones y donativos*.
- 39 AG-MNAC, Comissió Organitzadora d'Exposicions de l'Ajuntament de Barcelona, Fons V Exposició Internacional d'Art 1907, 1.1/2. Carta de José Oliver Bauzá del 2 d'octubre de 1907 inclosa a l'*Expediente relativo á las delegaciones y comisarias oficiales de España y del extranjero*.
- 40 J. FABRÉ Y OLIVER, "Características del Arte japonés", *Mercurio*, núm. 71, 1 d'octubre de 1907, p. 1309.
- 41 Antonio GARCÍA LLANSÓ, "Las Bellas Artes en el Extremo Oriente. Exposición de Tokio en 1907", *La Vanguardia*, núm. 12.460, 6 de setembre de 1907, p. 6.
- 42 *El Noticiero Universal*, núm. 6976, 16 de gener de 1908, p. 1.
- 43 "Página artística", *La Veu de Catalunya*, núm. 41, 29 de setembre de 1910, p. 2.
- 44 Ricard BRU, "Francesc Ferriol i l'art japonès", *Revista de Catalunya*, núm. 263, juliol-agost de 2010, p. 61-90.
- 45 Ricard BRU, "Arte japonés en las Galerías Dalmau", *Eikyô. Influencias japonesas*, núm. 27, tardor de 2017, p. 12-13.
- 46 *La Vanguardia*, núm. 19.684, 22 de març de 1927, p. 10.
- 47 "VI Exposición Internacional de Arte. Barcelona", *Museum*, vol. 1, Barcelona, 1911, p. 176.
- 48 Carles SOLDEVILA, *Records i opinions de Pere Ynglada*, Barcelona, Editorial Aedos, 1959, p. 129-130.
- 49 Vegeu la seva reproducció a "Una exposició d'art oriental anterior al segle XIV a París", *Gaceta de las Arts*, núm. 26, 1 de juny de 1925, p. 1.
- 50 SOLDEVILA, *op. cit.*, p. 130; Charles VIGNIER, *Catalogue de l'exposition d'art oriental: Chine-Japon-Perse*, Paris, Chambre Syndicale de la Curiosité et des Beaux-Arts, 1925, n. 1118.
- 51 Baiarola (Rafael Benet), "Una exposició important", *La Veu de Catalunya*, 3 de desembre de 1930, p. 5.
- 52 Ricard BRU, "Japón en la Exposición Internacional de 1929", *Eikyô. Influencias japonesas*, núm. 7, tardor 2012, p. 14-17.